

KIJKEN, DENKEN, SPREKEN

AUTEURS ELLIE VAN DEN BOMEN,
ERICA MEIJERMAN & ADELIJN VAN HUIS

Waarom
Visual
Thinking
Strategies zo
goed past bij
onderwijs
van nu

Het zieke kind (ca. 1664–1666) Olieverf op doek 32,2 × 27,2 cm **Gabriël Metsu**. Collectie Rijksmuseum Amsterdam. Aankoop met steun van de Vereniging Rembrandt. CC0

Niet passief theoretische informatie ontvangen, maar samen actief kijken, onderzoeken en reflecteren. Dat is de kern van Visual Thinking Strategies (VTS). Deze gespreksmethode stimuleert vaardigheden als waarnemen, luisteren, kritisch denken en (visuele) geletterdheid. Kenniscentrum VTS Nederland leidt al tien jaar docenten op om VTS toe te passen in het onderwijs. Ze delen drie inspirerende voorbeelden van wat VTS met leerlingen doet.

Dit artikel is geschreven door drie VTS trainers van kenniscentrum VTS Nederland. **Ellie van den Bomen** is naast VTS trainer ook cultuureducator. **Erica Meijerman** is tevens organisatiefilosoof, docent en kunstenaar. **Adelijn van Huis** is ook dialoogbegeleider en kunstenaar.

De afgelopen tien jaar hebben honderden docenten zich via VTS Nederland bekwaamd in het voeren van gesprekken met Visual Thinking Strategies (VTS). In de trainingen delen zij steeds dezelfde ambitie: hun scholen willen dat kinderen zich breed ontwikkelen, verder dan alleen toetsbare resultaten. Maar het blijkt voor vakdocenten en leerkrachten lastig om aan die wens tegemoet te komen in een systeem dat vooral meetbare kennis beloont. Dat terwijl onze samenleving juist vraagt om mensen die kunnen omgaan met snelheid, complexiteit en de vaak ongenueanceerde informatiestromen die hen dagelijks bereiken.

Docenten vertellen ons dat VTS hen helpt terug te keren naar wat hen ooit het onderwijs introk: échte gesprekken voeren en samen tot nieuwe inzichten komen. Gesprekken waarin je nieuwsgierig bent naar elkaar, waarin je probeert te begrijpen in plaats van te overtuigen. In een VTS-gesprek leren leerlingen al hardop denkend om kritisch te kijken, denken en praten over beelden. De docent/gespreksbegeleider geeft geen informatie over de afbeelding, maar stimuleert leerlingen om zelf te vertellen wat ze zien. Daarbij zijn geen goede of foute antwoorden. In de VTS-training leert de gespreksleider om structuur te geven aan het gesprek door een open, niet-oordelende houding en gesprekstools zoals parafraseren en het stellen van specifieke (door)vragen.

De bedoeling van VTS is dat mensen leren zelfstandig betekenis te geven aan wat ze zien, door hun denkproces hardop te oefenen in een veilige, open omgeving. VTS biedt die veiligheid voor leerlingen én voor docenten. Het verbetert de observatie- en interpretatievaardigheden, de luistervaardigheden en het respect voor verschillende perspectieven. Drie scholen — een basisschool, een sbo en een lyceum — laten zien hoe VTS hun onderwijs verdiept en hoe ze de

Visual Thinking Strategies helpt docenten échte gesprekken te voeren met hun leerlingen en samen tot nieuwe inzichten te komen.

methode stevig hebben veranderd in de dagelijkse praktijk.

Schoolbrede implementatie

Op de ASVO, een basisschool in het hart van Amsterdam, kwam VTS meer dan tien jaar geleden binnen via ICC'er Caroline van Houten. Tijdens een eerste gesprek merkte ze hoe de structuur van VTS ruimte geeft voor complexe denkprocessen bij leerlingen. "Je stapt samen in een open proces, zonder vooraf te weten waar je uitkomt." Ze werd gegrepen omdat ze zoveel links zag naar wat zij belangrijk vindt in het onderwijs: "Dat je nieuwsgierig blijft naar wat de leerling wil, ziet, en doet. En dat je blijft verwonderen, blijft onderzoeken in jezelf en in de wereld om je heen."

Oorsprong van Visual Thinking Strategies

VTS is gebaseerd op het werk van Abigail Housen en Philip Yenawine. De methode steunt op constructivistisch leren, visuele geletterdheid en hardop denken. VTS werd in de jaren '90 ontwikkeld in het Museum of Modern Art (MoMA) in New York, toen uit onderzoek bleek dat bezoekers weinig onthielden van de informatie die het MoMa wilde overdragen. Sindsdien wordt VTS wereldwijd ingezet in musea, scholen, organisaties en leiderschapsleergangen.

Het zieke kind (ca. 1665).
Gabriel Metsu. Collectie Rijksmuseum.

Een VTS-gesprek met groep 6-8

Docent: Wat gebeurt er op deze afbeelding?

Leerling 1: Ze geeft al haar liefde uit aan het kind en ze zijn heel arm.

Docent: Je zegt iets over de relatie tussen de mensen die zijn afgebeeld, en de omstandigheden waarin ze leven. Je hebt het idee dat ze rondkomen met weinig geld. Waar zie je dat aan?

Leerling 1: Ze hebben niet zulke mooie spullen.

Docent: Kijkend naar de kamer, vind jij dat ze niet zulke mooie spullen hebben, en dat brengt jou tot de gedachte dat ze weinig te besteden hebben... Wat kunnen we nog meer ontdekken?

Leerling 2: Dat meisje is ziek, ze heeft de pest!

Docent: Jou valt iets anders op. Jij kijkt naar het kind, misschien een meisje en je vermoedt dat het kind ziek is. Je noemt een specifieke ziekte. Wat zie je waardoor je zegt dat het juist om de pest zou kunnen gaan?

Leerling 3: Nou, ze ziet heel bleek, een beetje zwartig in haar gezicht. Ik denk dat gewoon.

De ASVO besloot de methode niet alleen sporadisch in te zetten maar schoolbreed te integreren. Nieuwe leerkrachten volgen standaard een training, worden in de klas gecoacht en zien bij collega's hoe VTS in verschillende vakken werkt. Zo groeide de school uit tot een echte 'VTS-school'. Volgens directeur-bestuurder Marieke Laumans biedt VTS levenslessen die passen bij de ambities van de school. Ze ziet dat het leerlingen helpt vertragen, aandachtig kijken en echt luisteren. In een wereld die steeds sneller gaat is dat geen luxe, maar noodzaak.

Montessori

Voor Caroline, opgeleid als montessorileerkracht, sluit VTS verrassend goed aan op het Montessori-gedachtegoed. Maria Montessori zei: "Laat uw woorden geteld zijn." Je geeft een korte instructie en vervolgens laat je het kind zelf ontdekken hoe het werkt, door het te doen. "Dat gebeurt ook bij VTS", legt Caroline uit. "Je biedt een afbeelding van een kunstwerk aan. Je geeft geen beurten, je nodigt uit om waar te nemen, woorden te geven, iets te gaan leren, iets te ontdekken vooral." Ze beschrijft de begeleiding als zorgvuldig en zo kort mogelijk: "In de parafrase geef je de essentie terug aan de groep, zodat iedereen gaat nadenken. Daarmee beweeg je van het individu naar de groep. Het delen van wat er in je omgaat, wat je waarneemt of wat je beleeft, is in een groepsproces heel belangrijk."

De methode blijkt ook voor nieuwe docenten waardevol. Zij-instromer Isabelle Meijer is blij dat ze VTS heeft geleerd. Ze gebruikt het vaak en in allerlei situaties, ook bijvoorbeeld bij een illustratie in een rekenles. Ze leert haar leerlingen beter kennen door ze de open VTS-vragen te stellen. Volgens het team van de ASVO is blijvende aandacht nodig om VTS levend te houden, maar de opbrengsten zijn duidelijk: gesprekken waarin leerlingen én leerkrachten ruimte vinden om samen te kijken, te redeneren en elkaars perspectieven beter te begrijpen.

Meer ruimte voor leerlingen

SBO Facet, een kleine sbo in Zwolle, zocht al een tijdje naar manieren om leerlingen meer initiatief te geven in het leerproces. Groepsleerkracht Lisbeth van der Molen merkte dat de traditionele

lesopbouw van voordoen en nadoen niet altijd aansloot bij wat haar leerlingen nodig hadden. Lisbeth vertelt dat ze met VTS "een stap terug doet... dan merk je dat ze veel inbrengen. De leerlingen staan meteen in een actieve stand, ze vinden het puzzelen geweldig." Door het kiezen van een thematisch geschikte afbeelding kan Lisbeth aansluiten bij wat leerlingen al weten. Zonder dat het reproductief en eenduidig wordt, want VTS focust juist op de verschillen en nuances in de beleving van elke leerling.

Voor kunstvakdocent Monica Sierat was dat een grote verandering. Zij was gewend haar kunstlessen in te leiden met context en informatie. Maar veel daarvan bleef niet hangen, vooral bij NT2-leerlingen of leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften. VTS was voor haar "echt een eye-opener". In de beeldende lessen is de impact direct zichtbaar: leerlingen gaan anders kijken. Ze raken geïnspireerd door observaties van anderen en verwerken soms fragmenten van het bekeken kunstwerk in hun eigen werkstuk. Ook vinden leerlingen het na een VTS-gesprek makkelijker om zelf creatief aan de slag te gaan.

Groepsdynamiek

Volgens Monica sluit VTS ook goed aan bij het gedachtegoed van Reggio Emilia, waarin de medeleerling een belangrijke bron voor leren is. Tijdens VTS wordt die rol zichtbaar: leerlingen bouwen voort op elkaars waarnemingen, spiegelen, bevragen en verdiepen samen. Dat leidt tot een duidelijke verbetering in de groepsdynamiek.

Lisbeth zegt hierover: "Leerlingen gaan respectvoller met elkaar om. Ze leren woorden geven aan wat ze zien, vinden of weten. Dat helpt ook buiten VTS, bijvoorbeeld bij ruzies. Dat heeft effect op de sfeer in de klas." Ook merkt ze dat haar rol als probleemoplosser kleiner wordt, de kinderen kunnen het beter onderling regelen.

Visual Thinking Strategies sluit goed aan bij het montessorionderwijs en de benadering van Reggio Emilia.

Voor SBO Facet ontwikkelen Lisbeth en Monica jaarlijks twee vakoverstijgende projecten voor alle groepen. VTS is inmiddels de vaste start van die projecten, gevolgd door beeldende opdrachten. Ze verzorgen de startlessen zelf, zodat collega's kunnen zien hoe betrokken leerlingen zijn. Het team reflecteert bovendien regelmatig op de opbrengsten en onderzoekt hoe VTS kan bijdragen aan burgerschap en sociale vorming.

Mentorlessen

Op het Huygens Lyceum in Eindhoven zocht docent tekenen Kim van Vlerken naar manieren om het projectonderwijs te versterken. Leerlingen moesten meer leren onderzoeken, beargumenteren en creatief denken. In VTS vond ze een aanpak die precies daarbij helpt. Vijftien docenten werden getraind en brachten VTS in de praktijk. De invoering bracht ook uitdagingen: de open houding die VTS vraagt, botste soms met de focus op vooraf vastgestelde leerdoelen. Dat leidde tot waardevolle gesprekken in het team over de rol van de docent en de ruimte die leerlingen nodig hebben.

In het projectonderwijs werken leerlingen steeds in nieuwe groepen. Sommige docenten twijfelden of dat veilig genoeg was voor een VTS-gesprek. Tot de grote verbazing van docenten ervaren leerlingen dat anders: "In een nieuwe groep is het juist fijn om een VTS-gesprek te voeren. Want je weet dat alles oké is", deelde een van hen. VTS biedt een veilige context omdat antwoorden niet meteen worden beoordeeld of gefilterd.

Dat inzicht leidde ertoe dat VTS ook een plek kreeg in de mentorlessen. Mentoren zagen dat leerlingen gedetailleerder observeerden en beter konden onderbouwen. Maar ook de gespreksvoering van de mentoren zelf veranderde. "We luisteren meer zonder oordeel, stellen open vragen en nodigen leerlingen uit om hun denken te verdiepen", vertelt een mentor. Een leerling vatte het krachtig samen: "VTS helpt me om niet meteen in een tunnel te schieten."

Kunstbeschouwing

Kim gebruikt VTS inmiddels in al haar kunstlessen. Ze begint een nieuwe klas met gesprekken zonder koppeling aan theorie. Daarna analyseren leerlingen zelf wat er gebeurt en maken ze de stap naar praktijk en kunstbeschouwing. Voor hun examens moeten leerlingen onderbouwingen schrijven, wat ze ingewikkeld vinden. Om haar leerlingen te helpen leidde Kim een VTS-gesprek over bestaande geschreven beschouwingen. De leerlingen begrepen daardoor duidelijk beter wat de bedoeling was. Ze schreven langere, beter onderbouwde, inhoudelijk rijkere antwoorden – iets wat zelfs de tweede corrector opviel.

Leerlingen bevestigen dat VTS hun blik verandert. "Ik kijk anders naar dingen dan iemand anders." "Het is leuk als iemand iets aanwijst dat je nog nooit zag." "Nu snap ik dat als je langer kijkt, je meer gaat zien." Voor Kim onderstreept

dat de transformatieve kracht van VTS: de methode stimuleert docenten en leerlingen om steeds weer te reflecteren en leidt tot permanente verdieping en aanscherping van het onderwijs.

Het hart van onderwijs

De ervaringen van de drie scholen tonen de brede werking van VTS: in basisonderwijs, speciaal onderwijs én voortgezet onderwijs; in kunstlessen, projectonderwijs en mentoruren. Overal ontstaat hetzelfde effect: leerlingen durven zich vrijer uit te spreken, ontwikkelen een scherpere blik en een rijkere taal, en leren nieuwsgierig naar elkaar te luisteren. Voor docenten en teams biedt VTS structuur en houvast om onderwijs te verdiepen én de eigen rol opnieuw

te doordenken. Wat deze scholen verbindt is de ontdekking dat VTS geen extra onderdeel is, maar een manier van kijken, denken en spreken die het hart van goed onderwijs versterkt — stap voor stap, gesprek voor gesprek.

Benieuwd?

Wil je ervaren hoe VTS een frisse impuls kan geven aan jouw school? VTS Nederland begeleidt scholen en docenten met praktische trainingen en inspiratie op maat. Zo krijgt je team handvatten om gesprekken in de klas op een onderzoekende en betrokken manier vorm te geven. Neem contact op en ontdek hoe VTS je onderwijs kan verrijken en nieuwe perspectieven kan openen voor zowel docenten als leerlingen. ●

Master Education in Arts Call for applications 2026/27

Priority
Deadline
Feb. 27,
2026

Final
Deadline
May 8,
2026

Piet Zwart Institute
www.pzwart.nl

